בס"ד • פרשת ויגש • ג טבת התשפ"ה • גיליון מס 8

ואני תפילתי

להתחבר לעצמי • להתחבר לבוראי • שעה של חוויה

יוצא ע"י מכון "עוצמה של קשר" בראשות: הרב דוד אנפולסקי שליט"א • הרב יוסף חיים אלבוים שליט"א • בנשיאות הגאון הגדול רבי ישראל גנס

התפילה בראי הפרשה

בסוף הפרשה הקודמת יהודה ואחיו חוזרים אל בית יוסף, ויהודה מתחיל לנהל משא ומתן מי יהיה עבד ואז - 'ויגש אליו יהודה' (תחילת פרשתנו), מה זה? הלא הם כבר עומדים ומדברים, ואם עכשיו יהודה בא עם טענות חדשות, אז היה אפשר לכתוב "ויאמר יהודה אליו".

מכאן למדו חז"ל (ב"ר) ש'ויגש' הכוונה שיהודה ניגש להתפלל. שכן מצינו אצל אברהם אבינו ואצל אליהו הנביא שהלשון 'ויגש' משמשת לתפילה.

אך אם נעיין באותם הפסוקים שבהם 'נגשו' אברהם ואליהו, נגלה ששם אכן מדובר על פניה ישירה ותפילה לה' ית'. אברהם נגש להתפלל על אנשי סדום ועל זה נכתב (בראשית יח כג) "וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע", וכן אליהו התפלל שתרד אש על המזבח בהר הכרמל ועל זה נכתב (מ"א יח לו-לז) וַיְהִי בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמַר: ה' אלקי ישראל... עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי".

אולם לגבי 'ויגש יהודה', הרי הוא נגש לדבר עם יוסף, וומה שייך כאן הגשה לתפילה?

ויגש - כל יום

ובמיוחד שדבר זה משפיע עלינו בכל יום ויום כמה פעמים! וכפי שפסק הרמ"א (סי' צה) שבכל יום לפני שאנחנו מתחילים להתפלל שמונה עשרה אנו פוסעים קדימה שלוש פסיעות, וטעם הדין כתב הרוקח (תפילה שכב והו"ד בדרכי משה שם) שנתקנו כנגד שלושת ההגשות לתפילה: ויגש אברהם, ויגש יהודה, ויגש אליהו". מה פשר הדברים?

מגלים לנו רבותינו השל"ה (יומא ע"ג) הגר"א (אסתר ז ו) והמלבי"ם (בראשית יח, ב), וז"ל המלבי"ם: "והיה מדרך השלמים הדבקים אל ה', שגם בדברם אל אנשים ואל מלכי הארץ היה עיקר דיבורם אל ה', ודיבר בלשון המשתמעת לשתי פנים, כמ"ש (נחמיה ב ד-ה) וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ עַל מַה זֶּה אַתָּה מְבַקֵּשׁ וָאֶתְפַּלֵּל אֶל אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם. וָאֹמַר לַמֶּלֶךְ אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב וגו', שהדיבור שדיבר למלך היה עקר כוונתו תפלה לה', והמלך חשב שאליו הוא מדבר[1].

נמצאנו למדים שיהודה ניגש אל יוסף, כמו שניגשים אל התפילה. כוונתו היתה לשמים, לדבר אל ה' אלקי השמים, רק שהשמיע את הדברים לאזני מלך בשר ודם.

אך עדיין מאוד מתמיה, א. למה יהודה בחר להתפלל בצורה כזו זה דבר שטורד את הכוונה או שאתה מתפלל או שאתה מדבר עם מלך?

ב. למה אנו פוסעים שלוש פסיעות? הלא שלושתם נגשו אותו 'ויגש', מה העניין לפסוע פסיעה כנגד אברהם פסיעה כנגד יהודה וכו' מה המשמעות יש בזה?

שלושת הצעדים

ובכן הרש"י (בראשית יח, כג) מגלה לנו את הסוד שבעצם ישנן שלושה הגשות: לתפילה, לתחנונים ולמלחמה. (כלומר דיבור עם ה' בחזקה ובטענות כביכול),

ממילא כשנסתכל על שלושת המקומות של 'ויגש' נראה די שקוף שסוג דיבור שונה, ולכן גם ה'גישה' שונה, אברהם ניגש לפיוס, 'האף תספה צדיק עם רשע'. יהודה ניגש לדבר תחנונים 'בי אדוני, ידבר נא באזני אדוני'. אליהו דיבר בחזקה, 'אתה הסיבות את לבם אחרונית', כביכול ה' גורם להם להכשל. (וכפי שדרשו מזה בגמ' ברכות לא: ש"אליהו הטיח דברים כלפי מעלה")

←

1 ומקור הדברים בזוה"ק ח"א צט: בהשתחוית יעקב על ראש המיטה, ושם קע"א: לגבי השתחויה לעשו.

מציאות זה עובד!

סיפור אמיתי מהחיים

כמדי שנה באזור חודש שבט אני טס לחו"ל למען החזקת התורה בישיבה אותה אני מנהל, ועכשיו אספר לך על הטיסה שלפני 3 שנים, ממש לפני שיצאתי לשדה התעופה לקחתי איתי לקרוא בדרך גליון 'השגחה פרטית', שמה קראתי סיפור מדהים על הגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א, שיעץ לאחד מראשי הישיבות על פי מה כתוב בגאון מווילנא שכאשר צדיקים היו מתחננים לפני מלכים ושרים, הם היו מתכוונים במילים הללו לבקש את זה מהקב"ה, (עד כדי כך שאסתר המלכה התבלבלה, והצביעה לכיוון אחשוורוש כשאמרה "איש צר ואויב"), אז גם אתה, יעץ ר' דן, כאשר תכנס להתרים נדיב לטובת הישיבה, ואז כשאתה מתחיל לדבר על ליבו שיזכה לתרום לישיבה, תכוון שאתה מדבר עם הקב"ה: "(אבאל"ה) הישיבה זקוקה לכסף, בחור רעב לא לומד, תורה זה כל כך חשוב, קח על עצמך (רבש"ע) להשלים את התקציב שחסר בחודש הקרוב". כן, ממש כך: "השלח על ה' יהבך"... ואכן אותו ראש ישיבה סיפר שהצליח מאוד בעקבות כך.

אמרתי לעצמי: אם לא יועיל - לא יזיק... והשתדלתי לנהוג על פי הדברים, וככה אני מדבר... מבקש... מהגביר, ואני מתכוון אל השי"ת שיתרום לי... אתה בטח לא תאמין, אבל סכומי התרומות באותה נסיעה גדלו פי ארבע !! ממה שהייתי רגיל לקבל...

לקראת סוף המסע, הגעתי לעשיר מופלג שיש בינינו ידידות כבר שנים רבות, הוא יהודי שתורם הרבה, אז קבענו ונפגשנו, הוא קיבל אותי בלבביות, ואפילו חיבק אותי... וככה במשך שעתיים ישבנו ושוחחנו על דא ועל הא. הרגשתי ממש נינוח, סוף סוף אני יכול לדבר עם עשיר כמו עם בן אדם, לנהל איתו שיחה בגובה עיניים, (כך ששכחתי מההוראה של ר' דן...) ואז סיפרתי לגביר שאני רוצה לזכות אותו לתרום לישיבה שכל כך יקרה לליבי, והעשיר נענה בחפץ לב: "מה השאלה? זה זכות גדולה בשבילי להשתתף בזה", והוא מוציא מהכיס 62 דולר ונפרד ממני בלבביות...

עמדתי בקרן הרחוב והרהרתי לעצמי: אוי ווי, כמה חבל שדיברתי עם הגביר, ולא עם הבוס שלו...

הרב ש.

ותשועה ברוב יועץ

שאלה:

שלום הרב, אשמח שתענה לי בכנות, יש ימים שאני מגיע לתפילה וברור לי במאה אחוז שאני לא אצליח לכוון כי בדיוק עכשיו אני אפוף כולי בטרדות מכף רגל ועד ראש, ואז אני אומר לעצמי אם בין כה אני לא יכול להתפלל באמת, אז לא נורא אם אאחר לתפילה, או אתפלל במרוצה, ומה העניין להיות עם הראש בסידור אם המחשבות חובקות עולם ומלואו...

תשובה:

הכנות שבשאלתך מראה לי שאתה אכן מחפש את האמת, וזה נפלא, לכן בנידון שלנו מעניין לגלות שהאמת במקרה הזה הפוכה לחלוטין.

דוקא כשאתה "אפוף בטרדות" יחשב לך הדבר שהתפללת 'בכוונה'. כפי שכתב הרשב"א (שו"ת הרשב"א ח"א סי' תכ"ג), שהיהודי הכי פשוט שלא יודע לשון הקודש כלל נחשב כמתפלל 'בכוונה' ברמה הבסיסית. והיינו, כי הכוונה הבסיסית שיש כל יהודי גם הפשוט שבפשוטים, הינה שאני בא אל בית הכנסת לטקס ההמלכה של הקב"ה ואני ממליכו בכך שאנו אומר לפניו את נוסח התפילה.

וכך מבואר במבי"ט (אגרת דרך ה' ג) שזה נחשב "לעבדו בכל לבבכם" כי מאחר שהשתדלתי אך הלב היה סתום הרי שעבדתי ב"כל הלב" שהיה לי כעת. פשוט כעת הלב שלי 'יותר קטן'.

הטקס והכבוד

אך תסכים איתי שדברי הרשב"א אף שהם לכאורה 'קולא', טמונה בזה חומרא גדולה, כי אם אתה אכן בא כעת לטקס ההמלכה, זה יתכן רק אם אתה בא ביראת כבוד, ואומר את השבחים באמירה מכובדת ועומד בצורה המשדרת רצינות וכוונה. אז באמת ניתן לומר שאתה בא להמליך את ה' בתפילתך.

אך אם מאחרים לתפילה (דבר שלא יעלה על הדעת כשמדובר בפגישה עם אישיות חשובה). או שאומרים את התפילה בחיפזון מופגן, או שעמידתו וישיבתו אינה בכובד ראש, כגון שעיניו שוטטות אנה ואנה... זהו ממש זלזול במלך, ודבר זה חמור מאוד, וכדרך אמרו חז"ל (מנחות מג:) "קשה עונשו של לבן משל תכלת", כי אמנם המחשבה והכוונה לא תמיד בשליטה שלנו אבל ההתנהגות החיצונית[1] דבר זה בידינו הוא, ובשליטתנו!

עול תפילה ?!

וז"ל רבנו נטרונאי (תשובות הגאונים סי' כ"ח) "וששאלתם לישב רחוב בית הכנסת בעת תפלה, העושין כן קלות ראש הוא, ומקילין בעול תפלה, שיש עליהם לעמוד אחורי ש"ץ, ולעשות סייג והדור לתפלה, ולקבל עליהם עול תפלה, באימה ברתת ובזיע, וכיון שעומדין ברחוב, משיחין דעתן מעול התפלה, (ובעניין המשיח בתפלה אמרו חכמים אסור לשוח בין ישתבח לפרשת של שמע), וכיון דקאמרי לעולם יסדיר אדם שבחו של הקב"ה, ואח"כ יתפלל, ועכשיו היו יראין מן השמים, והזהרו בנפשותיכם, ואל תעברו על דברי חכמים, שכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה", עכ"ל.

וכן כתב רבנו אברהם בן הרמב"ם (המספיק לעובדי ה' ח"ב כרך ב' עמ' 48, תרגום מלשון ערבי) "פסוקי דזמרה אין לקרוא אותם בצורה שיש בה חוסר נימוס, והעדר תשומת לב. אלא ההימנעות מאמירתם עדיפה מאמירתם בצורה החסרה תשומת לב! משום שאומרים למי שאינו מקדיש תשומת לב בעבודתו יתעלה: "הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצֶךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ" (מלאכי א' ח')", עכ"ל רבנו אברהם בן הרמב"ם.

לא לשבור את הכלים

לסיכומן של דברים: כל ההתנהלות החיצונית של התפילה צריכה להיות מכובדת ומרוממת באופן שלא יהיה ניכר שום הבדל אם האדם יכול לכוון או שבכלל לא.

זה מחוייב מצד כבוד המלכות ועבודת המלך. וגם בכך יחשב שהתפללת 'בכוונה' כמבואר לעיל כשעשית מה שיכולת.

ומלבד זה, הנסיון מורה שכאשר מתפללים בכובד ראש חיצוני - משאירים בכך את האפשרות והיכולת לכוונה להגיע, למרות שהסיכויים נראים קלושים[2], עדיין, לפעמים זוכים בזה שהכוונה אכן מגיעה. הבה נשאיר מקום, שיהיה לברכה על מה לחול, בעזה"י.

1 וגם במחשבה, יש דברים שבשליטתנו, והוא מה שכתב בשו"ע הרב (סי' צח א) שאפילו שאינו יכול לכוין פירוש המלות לכה"פ שיחשוב בדברים המכניעים את הלב ומכוונים לבו לאביו שבשמים ולא יחשוב בדברים שיש בהם קלות ראש.

2 ובפרט שלפעמים כשיש לנו סיבה למהר, אנו נוטים לשכנע את עצמנו שהיום לא נראה לי שאצליח לכוון.

מעין דוגמא זו, גם בתפילה עצמה ישנן שלושה חלקים. החלק הראשון שהם 'שלושה ראשונות', , אנו מדברים על גדולת ה', על גבורתו, על קדושתו. הם בבחינת 'פיוס'.

ב'ברכות אמצעיות' אנו מתחננים ומבקשים, 'חננו מאתך', 'השיבנו', 'סלח לנו', כי אתה רוצה בתשובה, רוצה בסליחה וכן כולם. והם בבחינת 'תחנונים'.

'שלוש אחרונות', , 'רצה בעמך ישראל', 'וכל החיים יודוך סלה', 'שים שלום'. הם בבחינת 'דרישות' (כביכול). אנו דורשים את כבוד שמים 'עשה למענך אם לא מעננו'. נמצא שאנו נגשים שלוש פסיעות כי יש כאן גם שלושה סוגי תפילות.

להוציא מדעתו

ועתה גם נבין מדוע דוקא יהודה דיבר באופן המשתמע לשני פנים, כי בהיות שיהודה הוא נגש ל'תחנונים' ובקשה, כדי שלא ירגיש לרגע שהוא מייחס כח כלשהו לבשר ודם, כי אמנם במשך היום אנו מחוייבים מדין השתדלות לפנות להתחנן ולבקש את צרכינו מכל מיני אישיים וגורמים מתאימים, אבל בעצם זאת אשליה גמורה, יתר על כן, בכל עשיית השתדלות מונחת בעצם עצמותה פנייה אל השם יתברך שיוריד לנו את השפע, כאומרים: " **קַיְּמֵנוּ** את גזירתך "לעשות השתדלות" עכשיו אנא עזור לנו.

ואם נשתדל מעט, לזכור זאת בחיי היום יום, אזי יקל עלינו בשעת התפילה שלא להרהר על בקשת עזרה מאותו עסקן או אישיות משפיעה אחרת.

שאלה של גישה

האמת שיש כאן לימוד עצום: לתפילה צריך לגשת! כלומר, יש הבדל עצום 'איך ניגשים' אל דבר. כי לפי הצורה ש'נגשים' לתפילה כך צורת התפילה עצמה. ולכן תקנו חכמינו לגשת לתפילה מתוך ג' פסיעות. בשביל שתהא כאן הגשה והתקרבות, הרגשה שכעת נגשים לדבר לפני מלך רם ונשא. מה שאין כן אם ח"ו חסר ב"גישה" אל התפילה לא תצלח התפילה כל כך, כפי שמדגיש ישעיה בנבואתו (כט יג) **יַעַן כִּי "נִגַּשׁ" הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה.** כלומר כל השאלה היא בעצם "היאך נגשים"...

הבה ננצל את הכח שהעניקו לנו חז"ל, לגשת ג' פסיעות, אשר הם הכנה והגשה לפני מלך רם ונשא, **נַפְנִים** שאנו נגשים כעת לשלוש תפקידים של שלושת גדולי האומה: לשבח ולפייס, להתחנן ולבקש, ולהטיח כביכול דברים כלפי מעלה: עשה למענך !!

כל קוץ לא יבושו

היום הרגשתי אחרי התפילה פשוט מרוסק, כן, כאילו המוח שלי מתעתע בי, הייתי תפוס במחשבות, באיזה מילוי תהיה הספוגנייה בעוד שעה בערב הלביות, כך העברתי במחשבתי את סוגי המילויים האפשריים כשאני מהמר על "קרם נוגט"... תגיד לי יש איזה ערך לתפילה כזאת?

יש תשובה לשאלה שלך מהפרשה שלנו, יהודה ניגש בדברו עם יוסף להתפלל לפני ה' (כדרשת חז"ל) מה זה מרמז לחיים שלנו? מגלה לנו הרה"ק נועם אלימלך זיע"א כך: יהודה רומז לאיש צדיק אשר ניגש אל ה' להתפלל על עצמו, ואז: "ויאמר: בי אדוני, ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני"

כלומר, הוא אומר: "רבש"ע, אני רוצה להתפלל ולבקש ממך משהו" אבל אנא ממך, "אל יחר אפך בעבדך", ואל תדקדק אחר המחשבות המתרוצצות במוחי, רק תמיד תגדיל חסדך עמי לדוגני לכף זכות.

וזאת למה? "כי כמוך, כפרעה", דהיינו אל תדקדק אתי על כך, כי בלתי אפשרי לכונן את מחשבותי לדבר אחד, כך שלפעמים אני אכן מצליח לכוון היטב ולהיות - "כמוך" במדרגת צדיקים שהם 'כמוך' שהצדיק גוזר והקב"ה מקיים, אך לפעמים אני "כפרעה" כי תחלש מחשבתי ותעסוק בדברי הבל , מעשה תעתועים, ממש "כפרעה" שהוא אותיות עור"ף שהיא רמז לקליפה, לכן אנא ממך: אל תפקח עיניך לדקדק על כך אלא עשה עמי צדקה וחסד. ע"כ תמצית דבריו.

אם כן, אין לך מה להרגיש מרוסק, כי גם לצדיקים גדולים זה יכול לקרות, העיקר שעשית את ההשתדלות להתפלל בכובד ראש ורצית לכוון.

תראה, התפללתי לישועה כבר כמה וכמה פעמים והתוצאה היא ממש הפוכה פעם אחר פעם זה מתנפץ לי בפנים...

תסתכל באמרי אמת בביאור מאמר חז"ל (ב"ר צב ב) על מה שאמר יהודה: "מה נאמר לאדני מה נדבר..." (בראשית מד טז) ודרשו ז"ל 'מה נאמר לאדני' בכסף ראשון, 'מה נדבר' בכסף שני, 'מה נצטדק' בגביע' כלומר הם ראו כל כך הרבה סטירות לחי משמים (כמו שרואים מאומרם "מה זאת עשה אלקים לנו"), אך על פי כן "ויגש אליו יהודה" יהודה לא התייאש אלא הוא נגש להתפלל, **למרות** שהיה נראה כעין שפך לו רבו קיתון על פניו ואמר לו אי אפשי בשמושך (סוכה כט א).

כך לעובד ה' נדמה שזורקין לו את תפילתו בחזרה ולא נענה, צריך הוא לחזק את עצמו, שהוא יקר מאוד לפני ה', ושום תפילה שלו לא נאבדת, ואפילו אם היו בה מחשבות זרות אף על פי כן אינה נאבדת וכדאיתא בזוהר (ח"ב קנ:) "לית רעותא טבא דיתאביד" ועל כן אמרו חז"ל (ברכות לב ב) "אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה - יחזור ויתפלל!! שנאמר (תהלים כז יד) קוה אל ה' וגו' וקוה אל ה'", אפילו תפלה שנדמה שאינה פועלת, (עכד"ק בעריכה). מוסיף המדרש (על דרשה הנ"ל, דברים ב יב) "הוי מתפלל וחוזר ומתפלל ויש שעה שיתנו לך". "שערי תפלה אינן ננעלים לעולם דכתיב כה' אלהינו בכל קראנו אליו ואין קריאה אלא

הבה נשנן זאת לעצמנו תפילה לתפילה מצטרפת, ובסוף תגיע השעה שיתנו לך, ובגדול!!

נושאי התפילה בפרשה

(מד יח) **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה** זהו הגשה לתפלה שנא' ויגש אליהו (דעת רבנן ב"ר פצ"ג) וזה ענין סמיכת גאולה לתפלה (זוהר רה ב), ודין ג' פסיעות לפני התפילה (דרכי משה סי' צה בשם הרוקח) • **וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי** כלפי הקב"ה שישמע תפילתו למרות טומאת מצרים (חתם סופר, תורת משה) • (טו) **וַיְנַשֵּׁק לְכָל אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם** יוסף פייס את אחיו בבכיה כך הקדוש ברוך הוא אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה שנאמר (ירמיהו לא ח) בבכי יבאו ובתחנונים אובילם. (ב"ר) רואים שבכי ותחנונים זהו הפיוס בין ישראל לקב"ה. ועיין חת"ס. • (טז) **וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה** מכאן שתפילת שמונה עשרה צריכה להיות בלחש, ולכן כתיב 'קול' חסר ו' להורות שרק בלחש היא 'נשמעת'.(זוהר רי.) • (כד) **אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ**, לשון תפלה, כאומר: יהי רצון שאל תרגזו בדרך (אלשיך ושפתי כהן) • (כו) **וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי** מספר במדרש הגדול: אמרו (השבטים) אם אנו אומרים לו תחלה 'יוסף קיים' שמא תפרח נשמתו. מה עשו? אמרו לשרח בת אשר: "לכי אמרי לאבינו יעקב שיוסף קיים והוא במצרים". מה עשת, המתינה לו עד שהוא **עומד בתפלה** ואמרה בלשון תימה: יוסף במצרים? יולדו לו מנשה ואפרים? 'פג לבו' כשהוא עומד בתפלה. כיון שהשלים ראה העגלות מיד "ותחי רוח יעקב אביהם". • (מו א) **וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע:** הלך להתפלל דוקא לשם שהוא בית תפלה לאבותיו, (רמב"ן) • (ד) **וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל עֵינֶיךָ:** מכאן שיעקב התפלל שלא ימות יוסף בחייו (העמק דבר) (ה) **'וַיַּקְהֵם' יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע** משמע שהיה כורע על ברכיו. מודה על העבר ומתפלל על העתיד וקם מכרוע על ברכיו. (צרור המור) • (כז) **כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים:** כשבא יעקב למצרים ונתקבצו השבטים עם יוסף אמרו מקבץ נדחי עמו ישראל. (מדרש הו"ד בשבלי הלקט) • **לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה:** שצריך אדם לתקן בית תפלתו ובית מדרשו קודם ביתו.(תוס' השלם) • (כט) **וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוָּארָיו** יוסף נפל אבל יעקב לא נפל ולא נשק שהיה קורא את שמע. • **וַיִּבְךְּ עַל צַוָּארָיו עוֹד:** "מאי עוד דא גלותא בתראה", (זוהר ריא.) דהיינו שיוסף התפלל על הגלות של היום שלא יהיה בה פירוד לבבות ושנאת חנם כמו שהיה בין השבטים (אמרי אמת) • (ל) **אָמוּתָה הַפָּעַם:** והתפללתי לפניו שלא יגזור עלי מיתה עד שאזכה לראותך, ועכשו שראיתיך מכאן ולהאה איני חושש למיתה (מדרש רבתי) • (מז ב) **וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח** אלו הנראים חלשים ואותם כפל משה שמם דרך תפלה שיהיו מכאן ואילך חזקים (רש"י ע"פ דברי דוד הט"ז) • (ז) **וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה:** ויאמר: יהי רצון שימלאו מי נילוס ויסור הרעב מן העולם בימיך (תרגום יונתן)

הנשמה הטמונה בברכה

ע"פ ספר שירי דוד מהרב דוד אנפולסקי

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב וְתִשְׁכֹּן בְּתוֹכָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ בִּנְיַן עוֹלָם, וְכִסֵּא דָוִד [עַבְדְּךָ], מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תָּכִין, בָּרוּךְ אַתָּה יי', בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

שאלות:

1. איך יתכן שלא מוזכרת כלל בקשה על בנין בית המקדש? ולמרבה הפלא בנוסח הביננו מתמצתים ברכה זו במילים: "וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתיקון היכלך".

2. מבואר שיש שני שלבים "לירושלים תשוב" ואח"כ "תשכון בתוכה" לכאורה הינו הך, אם הוא חוזר לירושלים הרי שהוא שוכן בתוכה...

3. מהו משמעות הביטוי ותשכן בתוכה "כאשר דברת", לא מצינו עוד ביטוי כזה בתפילה למרות שהובטחנו על קיבוץ גלויות, למשל.

4. "כסא דוד לתוכה תכין" תמוה, לכאורה זה שייך לברכה הבאה שמדברת על משיח בן דוד. ובעצם גם אם זה היה שם, עדין צריך תלמוד מה המשמעות ב'הכנת' ה'כסא' של דוד.

5. יתר על כן תמה הב"ח (או"ח קיח) הלא צריך להיות מעין החתימה סמוך לברכה, אם כן למה מסיים הברכה ב'כסא דוד'? (והניחא לנוסח ע"מ שאכן מסיימים "ובנה אותה בנין עולם").

הקדמה:

להבנת הדברים ראוי להקדים מה שמצינו באריז"ל (שה"כ ד' ו') להתפלל במילים אלו על משיח בן יוסף שלא יהרג, וכמובן צריך תלמוד איך זה קשור ל'כסא דוד'.

תחילה יש לבאר מהו ענין משיח בן יוסף.

כתב המלבי"ם (יחזקאל לז יט) שמצינו מקבלת חז"ל שתחלה יעמוד משיח בן יוסף והוא יקבץ אליו את נדחי ישראל. ויביאם אל ירושלים ויבנו את בית המקדש ויקריבו בני ישראל קרבן ויערב לפני ה'. ואח"כ נלחם לארמילוס הרשע ויהרג ואז יבוא משיח בן דוד.

מבואר בקדמונים שתפקידו של משיח בן יוסף - הוא להחזיר את העם בתשובה ולהכין את התשתית לגאולה (הגר"א מכ"י אחיו מכון הגר"א עמ' סג). ואם באמת יחזרו בתשובה תהיה הגאולה ברחמים, ואם ח"ו כלל ישראל לא חזרו בתשובה אז נחשב שלא הצליחה פעולתו ועל זה נאמר שנהרג משיח בן יוסף ותהיה הגאולה בחימה שפוכה, וישארו רק "שנים מעיר ושנים ממשפחה" ח"ו, (ביאור הגר"א לת"ז כב דף עה ע"א).

עכ"פ מבואר שהגאולה כתיקונה צריכה להעשות בשני שלבים, תחילה כלל ישראל יעשו התעוררות מצידם לבנות ולהשרות קדושה בירושלים, ואז הקב"ה משלים את מעשיהם. וכאשר יתקיים דבר זה כראוי נחשב שמשיח בן יוסף הצליח בפעולתו ולא יהרג ע"י ארמילוס, אלא ישלים את בנין ירושלים והמקדש בשלמות ואז יתגלה משיח בן דוד בשיא תפארתו. וזהו סדר הברכה שלנו, כי אנו מתפללים על הצד היותר טוב.

וכן איתא במדרש שהגאולה תתבצע בב' שלבים תחילה ישובו הצדיקים מהגלות לירושלים וירבו שם קדושה ויתפללו על הגאולה ואז יזכו לגילוי והשראת שכינתו בבנין בתי ירושלים וביהמ"ק.

וז"ל המדרש (הו"ד בספר 'שבילי אמונה' לרבנו מאיר בן יצחק, נכד הרא"ש, פרק א' נתיב עשירי): "כי יתנדבו הרבה מישראל תופשי תורה וחסידים ואנשי מעשה לבוא לדור בארץ ישראל ולהתיישב בירושלים עיר הקודש ...למען היות לו ניר ויתד נאמן בהר הקודש... וירבו להתפלל[1] בהר הקודש בירושלים ישמע הבורא יתברך שוועתם ויקרב קץ הגאולה" עכ"ל המדרש. עתה נבין את תחילת הברכה.

ביאור המהלך

דהנה השיבה לירושלים היא בעיקר כאשר בני ישראל חוזרים לגור בירושלים. אז נחשב שגם הוא ית' שב כמו שדרשו ז"ל (מגילה כט.) תניא, רבי שמעון בן יוחי אומר: בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא. שבכל מקום שגלו - שכינה עמהן... ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהן, שנאמר: (דברים ל') ושב ה' אלהיך את שבותך, והשיב לא נאמר אלא ושב, מלמד שהקדוש ברוך הוא שב עמהן מבין הגליות. וזהו שאנו מבקשים בתחילה: **וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב.** לאחר מכן הצדיקים יבנו בה משכנות לקדושה כגון בתי כנסיות ומדרשות, ועל ידי זה: **וְתִשְׁכֹּן בְּתוֹכָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ,** וזהו שישרה שכינתו במקומות אלו וכן במקום המקדש[2], למרות שאין ביהמ"ק בבנינו. עד כאן הוא השלב הראשון.

ואם אכן הם בצעו את מלאכתם זאת בשלמות אזי יזכו ש"תשכון בתוכה יהיה בשלמות, וזאת על ידי בניין בין המקדש בשלמותו. וזהו **וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ בִּנְיַן עוֹלָם,** (פי' הראשונים שיהיה הבניין נצחי שאינו יכול ליחרב).

אבל תכלית הכל הוא, שכלל ישראל היו עצמם מרכבה לשכינה כמ"ש "ושכנתי בתוכם" כי הם הינם בית המקדש הפנימי. וזהו הבקשה **וְכִסֵּא דָוִד [עַבְדְּךָ], מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תָּכִין** כלומר שיצליח משיח בן יוסף בתיקון העם.

כי כסא המלך הוא מעין כסא ה' כמו שכתוב (דה"י א כ"ט) "וישב שלמה על **כסא ה'** למלך" כי אז היה 'סיהרא על מליאתה' - לבנה במילואה (פסיקתא רבתי טו). דהיינו בזמן שלמה המלך היה העם בשלמות המעלה ומוכן לחיבור והשפעה אלקית בשלימות מעין העתיד לבוא בימות המשיח ולכן זכו לזה ונבנה ביהמ"ק.

דהיינו 'כסא המלך' ענינו הוא שהעם מצידם מוכנים ומתוקנים לעבודת ה'. ואת ותשתית זו מכין משיח בן יוסף בכדי שיבוא משיח בן דוד וישב על כסאו. וזהו כסא דוד מהרה לתוכה תכין דהיינו ביקש רק על כסא המלכות.

ממילא תחילת השיבה לירושלים היא רק מעלת איחוד הכלל לעבודת ה' וכפי ביארה הגמ' מגילה (יז:) את ביאור ההקשר בין הברכות על הצדיקים - ולירושלים "היכן מתרוממת קרנם של צדיקים בירושלים" דהיינו שעיקר חזקם של הצדיקים הוא באיחוד של הכלל על כל גווניו לעבודת ה' שזה ענינה של ירושלים[3] כמ"ש בתהלים (קכב) "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו" ופי' המלבי"ם ששם יתחברו האברים הפרטים של הגוף הכולל יחדיו להיות גוף אחד. במה שכולם מתקבצים שם בשלש מועדי השנה לתכלית אחד להודות לשם ה' וזש"א ששם עלו שבטים ... להודות לשם ה'", עכ"ל.

אבל, לאחר שזכו להשלים את עצמם, אזי כל הכלל נהפך להיות "כסא ה'" שהם ממש מרכבה לשכינה ממש, והוא התכלית משאין כן ענין ביהמ"ק הוא גילוי מלכות שמים באופן חיצוני לכל הברואים. וממילא רק כאשר תשרה השכינה בירושלים אפשר לגלות שכינתו גם בביהמ"ק. ולכן עליו ביקש קודם לכן.

סיכום:

מעתה יתורצו כל השאלות אל נכון: א. בניין בית המקדש אכן מוזכר במילים "ובנה אותה בנין עולם" כמ"ש הראשונים. ב. השיבה הוא של העם, וה'תשכון' הוא השראת השכינה, וממילא מבואר למה הדגיש ואמר לירושלים **ברחמים** תשוב[4], כי כאמור תחילת הברכה מדברת על עצם השיבה של העם, ועל דבר זה דוקא אמר שיהיה ברחמים, וכמבואר בקרא "ציון במשפט תפדה **ושביה בצדקה**" וכדכתיב "ושבתי לירושלים ברחמים" אבל מה שאמר **ותשכון בתוכה כאשר דברת** שאפי' שאיננו ראויים בכ"ז **עַשֵּׂה** מצד שכן דברת והבטחת, וראה הערה[5].

וכאשר מדבר על "בנה אותה בקרוב, וכסא דוד וכו'" שהוא הבנין הרוחני והשלם לא הזכיר 'רחמים או הבטחה' כי זה יהיה במשפט דהיינו באותה מידה שזכו לה ישראל במעשיהם. ואם לא זכו נהרג משיח בן יוסף כי ענינו להיות ראויים לגאולה במידת הדין.

ממילא גם נבין היטב שאין דבר יותר מעין החתימה כמו 'כסא דוד' כי זה עיקר העניין בבנינה של ירושלים הק' הוא להוות מקום צדיקים שיוכלו כל הכלל לתאחד כאחד להיות מרכבה להשכינה.

---

1 ובאמת התפילה הזאת מוכרחת אל ההכנה לגאולה כמ"ש הגר"א (אדרת אליהו דברים יג ו) שהפדות (שהיא הכנה לגאולה) תלויה בתפילה, וכן מצינו בסוף גלות בבל שהיה פקידה (שהיא הכנה לגאולה) וע"כ התפלל דניאל על הגאולה (פי' הגר"א שה"ש ה ד).

2 וכן מבואר בפרי עץ חיים ובפי' ר"א בן הגר"א שבקשה זאת קאי למרות שאין ביהמ"ק בנוי.

3 בירושלמי חגיגה פ"ג ה"ו עיר שהיא עושה כל ישראל חברים ובאדר"נ פרק לה שכל ישראל שותפין בה. וכן קיי"ל שירושלים לא נתחלקה לשבטים (רמב"ם הל' בית הבחירה ז יד).

4 ובפרט לשיטת הראשונים והגר"א גרסו בבהמ"ז "בונה **ברחמיו** ירושלים" כיון דכתיב "ציון **במשפט** תפדה".

5 ואפשר להמליץ ע"ז את דברי הגרי"ז בשם הגר"ח (הגדה של פסח מבית לוי עמ' רל"ד), על הפס' "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" ציון שהם כללות העם להם הובטח להפדות, אבל מי יהיו השבים בפרטות לא הובטח, לכן זה יהיה בצדקה, עכ"ד. והנה 'ציון' הוא כינוי למקום המקדש, ולפי"ז פי' ש'לשכון בתוכה' - הובטח, לכן ציון במשפט תפדה. אבל מה שמבקש 'לירושלים עירך תשוב' שזה שיבת העם זהו בצדקה כמ"ש ושביה בצדקה.

כל הזכויות העצומות מחיזוק בתפילה וקירוב הלבבות של מאות יהודים לאבינו ית' יעמוד שווה בשווה לכל השותפים בהחזקת והפצת הגליון השבועי ויזכו לישועה והצלחה כבירה וימלאו כל משאלות לבם לטובה במהרה!

ואלו אשר גליון השבוע הונצח לזכותם:

לרפואת א"מ מרת אנה בת צילה תחי' • הרב יהושע גולד שליט"א לבריאות והצלחה בכל העניינים. • נתרם ע"י החפץ בעילום שלו לזכות כל הצריכים שידוך, שימצאו את זיווגם בקרוב ובנקל ובשמחה. • זרע של קיימא לאיתמר בן דינה ושמחה בת אליס

לעילוי נשמת רבי טוביה בן אריה לייב ז"ל נלב"ע ג' אלול תשפ"ד
לעילוי נשמת מענא רבקה בת יעקב שלום ע"ה ט' טבת תשע"ז

ברכות מאליפות לידיד המכון **הרב יצחק יהודה לב ארי שליט"א** אשר עוזר בהפצת העלון והיננו לברכו שימשיך לחזק רבבות בשיעוריו הנפלאים בקו 'עמודיה שבעה' להעצמת הקשר בבית ע"פ משנתו של הרב אברהם גיניחובסקי זצ"ל במספר: 785-78533-70 שמעו ותחי נפשכם.

מכון "עוצמה של קשר" (ע"ר) להעצמת הקשר עם הבורא ית"ש באמצעות תפילה - כדבר איש אל רעהו

פעילות המכון: הוצאה לאור של ספרים לחיזוק התפילה • הפצת עלון "ואני תפילתי", להעצמת התפילה בכל שכבות הציבור • שיעור שבועי על סדר התפילה ע"י רב המכון הרב דוד אנפולסקי שליט"א בשידור חי עבור בני חו"ל מדי יום רביעי בשעה 22:00 (בשעה 15:00 לשעון ליקווד) בקו התעוררות 718-6822-922 (ובארץ "בקו העוצמה") • **ספריה להשאלת ספרים על "תורת התפילה"**, ברחוב החיד"א 6 בית שמש בתיאום מראש בטל' 05271 71 322 • **דרשות והרצאות מעצימות לחיזוק מתיקות התפילה • קו יעוץ והכוונה להתחבר לתפילה, וביאורה.** בימי שלישי בין השעות 21:00 עד 22:00 בטל' 0548-451159

עימוד ועיצוב: שלימות 0504-128918 etmar084@gmail.com